

El nou conflicte dels Balcans ha generat un gran debat en diferents àmbits. En aquest dossier recollim diverses opinions de persones expertes en el tema, que reflexionen sobre la guerra, la "neteja ètnica" empresa per Milosevic, la intervenció de l'OTAN, les solucions possibles i l'actitud que hi han tingut els partits verds i les esquerres europees.

Kosovo, 1999

RICARD PÉREZ CASADO

O Iugoslàvia 1990. L'origen i destí dels conflictes successius a l'antiga Iugoslàvia és sempre Kosovo. Sempre? Almenys des de l'inici dels conflictes als noranta. I potser molt abans, des de les delimitacions imperials romanes, o des de la batalla de Kosovo Polje, el 1389. Des de sempre, com qui diu.

Frontera, zona de fractura, límit. Com la pentàpolis de l'Orient, de Palestina i Israel a Síria i l'Iraq. Una mena de maledicció, això d'estar sempre en els límits. Religions bel·ligerants, en sentit estricte, ara mateix. Procedències diverses, desequilibris econòmics i socials, migracions, aculturacions. Tot alhora, sense espai per a mínims d'entesa, de diàleg. Convivències forçades per imperis aliens o propis. Forçades en tot cas. Estructures socials i familiars antigues, convivint en l'espai amb la modernitat. Només en l'espai. Mai no de comunitat en comunitat, de creença en creença, d'accent en accent: ens ho diu *El pont sobre la Drina*, d'Ivo Andric. Ens ho advertia el 1974, mentre encara Tito feia reformes constitucionals que assignaven l'estatut nacionalitari a la religió islàmica, el referent bosnià.

I mentre creïem que Iugoslàvia era un model possible. Repúbliques, regions autònomes, províncies, minories, llengües fins i tot amb alfabet diferenciat. Autogestió, una certa economia de mercat, neutralisme, prosperitat, independència. Només mancava una mica de llibertat, d'exercici de la democràcia en el nostre sentit, i ja tot era com una Arcàdia. El 1991, l'últim cens disponible de l'avantguerra només el 16% de la suposada Arcàdia s'autoproclamava iugoslau: la resta preferien considerar-se eslovens, croats, serbis, bosnians, kosovars, millor encara albanesos, macedonis.

Un estat basat en l'exèrcit i el partit únic. L'exèrcit popular, federal. La Lliga dels Comunistes. Poders forts, centralitzats en allò que importava per defensar una política equidistant de l'OTAN i del Pacte de Varsòvia, per liderar el noalineament, i traure'n profit. I poders alhora territorials, de liderats republicans, regionals, locals. De la mateixa manera que organització partisana de la defensa: ciutadans en armes, de manera permanent, eficaços de manera mortífera.

L'estat s'enfonsà. Primer per la crisi dels setanta, que afectà les exportacions privilegiades de Iugoslàvia cap al Tercer Món, empobrit per la caiguda dels preus de les matèries primeres. Després per l'esgotament biològic del règim de Tito, inclòs l'autor. I per l'esclat de tots els elements contradictoris del règim, des dels desequilibris territorials, fins

i tot a l'interior de les repúbliques amb la seqüela de migracions i empobriments. I el renaixement de les "qüestions pendents", les nacionalitàries, lingüístiques, religioses també.

Unes gotes de Mur de Berlín, i una dosi de cinisme per anul·lar doctrines polítiques internacionals amplament acceptades, com la intangibilitat de les fronteres estatals establertes a Europa a partir del 1945, i ja tenim servida l'explosió dels conflictes. Si voleu, perquè tot s'ha de dir, hi afegiu l'absència d'una política europea de seguretat i de defensa realment comunes, més enllà de les reeixides, per ara, polítiques econòmiques i financeres.

L'estat del Vaticà i Alemanya, seran els dos estats que primer reconeixeran la independència d'Eslovènia i Croàcia. Només el passat? Només les creences? Països catòlics, vinculats als imperis centrals d'Europa, sense dubte això actua com un primer pas de l'incendi. I no podem parlar d'innocència, que el vaticanisme és política llargament experimentada, i els alemanys de Kohl i Genscher no formen part de cap colla d'insensats.

Les conseqüències són milions de persones desplaçades, refugiades. Destruccions materials immenses, i destruccions humanes irreparables, tant per les mortaldats dels combats i les agressions com pel caràcter irreversible de les consciències. Ningú, o a penes ningú no tornarà al seu poble, a la seua casa. Els serbis de la Krajina croata, la frontera traçada entre els otomans i els cristians vaguen ara per tot Europa o busquen la terra a Sèrbia. O al Kosovo, imaginari nacional. O desenterren els morts, de les guerres successives o de les paus imposades al barri d'Ilica, a Sarajevo. No hi tornaran.

Es un dels possibles errors de la mala consciència de la mal anomenada comunitat internacional, i de manera singular de la Unió Europea. La facilitat d'assignar culpables, que certament n'hi ha. O d'assenyalar agressors inicials, com si els següents ho foren en menor mesura. I girar la vista, com si d'un conflicte llunyà, local, aliè, es tractés.

Conflicte europeu, gens distant en termes geogràfics, culturals, humans, la successió de guerres, inclosa l'actual, mostra la debilitat institucional europea, la fragilitat i la consistència de les polítiques estatals. I posa de relleu, una vegada més, la subsistència de vells interessos, de velles afinitats. Subratllava l'apressament del Vaticà o d'Alemanya. Afegiré la presència de Rússia, de Grècia, i l'ortodòxia. O les afinitats franceses per Sèrbia. La constància represa de Turquia i l'Islam sobre Bòsnia i Kosovo; Itàlia i Albània, en fi. La gendarmeria americana sobretot, i encara gràcies

Refugiats kosovesos fan cua per obtenir te i pa dels soldats italians, en el camp de Stenkovac, a Macedònia. La població albanesa de Kosovo que ha fugit de la "neteja ètnica" s'aplega en camps de refugiats insuficients i mancats de prou infraestructura.

que el paraigua OTAN permeté d'aturar i gestionar en bona mesura Bòsnia i Hercegovina, i potser contindrà la catàstrofe finalment anunciada del Kosovo.

El problema que s'ha encetat no afecta només l'antiga Iugoslàvia. D'entrada cal acceptar la revisió d'alguns conceptes polítics i jurídics amplament estesos en el passat més immediat. De moment la intangibilitat de les fronteres ha deixat d'ésser dogma. Tampoc no ho fou el 1945, amb les rectificacions per Hongria, Romania, i sobretot Silèsia o Prússia. A continuació entendre que de neteges ètniques, més o menys violentes, s'han succeït a Europa al llarg del segle que s'acabà el 1989, des de les referides als alemanys del Königsberg kantia als grecs de l'Anatòlia jònica.

De la mateixa manera que s'ha obert pas una nova doctrina jurídica, la de les intervencions i ingerències als estats en raó humanitària que fa que fins i tot col·lectius amplament oposats a l'ús de la força, la reclamen.

Aquesta nova consciència anuncia un desenvolupament nou al continent. D'entrada perquè fonamenta el dret, que ja sospitàvem, a qüestionar els estats, tots, en la forma que els hem conegut. I s'incardina en un procés que atén tant la globalitat com la diferència. És a dir, que d'una banda els estats van cedint sobirania pel que fa a les relacions econòmiques, i també de força, i de l'altre els pobles, i les ciutats com a referons de les estructures socials de referència, en sostrauen la resta.

Aquest discurs que pot inscriure's en el discurs de la devolució dels poders a la ciutadania, preocupa els enyorants dels vells estats, que aproven, per raó de l'evidència i la raciona-

litat, les cessions successives de sobirania econòmica, i fins i tot militar, però accepten difícilment una organització del territori que atenga les singularitats, les especificitats o que retorne als poders no estatals la seua plenitud. Ben entès que aquesta plenitud s'ha de reintegrar a l'espai global.

Quina siga l'evolució dels conflictes als Balcans un camí sembla versemblant. La partició com a resultat dels enfrontaments, una intervenció militar que neutralitze els elements més violents que subsisteixen, i una presència internacional, militar i civil de llarg termini. I un camí de recuperació econòmica, política, i de reintegració a l'espai institucional europeu. Duríssim camí, d'anada i tornada, i que haurà d'incloure tots els elements dels conflictes, tant a nivell local, iugoslau per entendre's, com regional, de Grècia i Turquia a Rússia, Bulgària, Romania, i, no cal aclarir-ho, amb una Unió Europea capaç de superar l'euro per convertir-se en continent de referència d'acord amb les seues proclamades raons de llibertat, de solidaritat i d'igualtat.

El camí no és gens senzill. Ni breu el recorregut. La campanya militar en curs debilitarà la capacitat operativa del nucli dur del que queda de l'antic exèrcit popular i federal iugoslau. No minvarà, però, la capacitat operativa de les unitats partisans, ni dels guerrillers de la UCK, l'eficàcia dels quals s'arrela en tradicions que van del bandolerisme o la guerra de resistència. La intervenció per terra de l'OTAN plantejarà nombrosos problemes als aliats, tant des del punt de vista del cost personal en els efectius militars, com de les conseqüències econòmiques que deriven d'una presència militar continuada sobre la regió.

El pes econòmic d'una guerra que ja és europea encara continua avaluant-se en termes de costos directes de les operacions militars ofensives. Hom no recorda la presència militar, i el seu cost, per operacions de pacificació, interposició, o aplicació dels acords, com els de Dayton. Com tampoc no es parla dels efectes econòmics de la massa de desplaçats i refugiats que gravita sobre les economies dels països que ajuden o que reben les poblacions desplaçades. I a tot això caldrà afegir el costos de la reconstrucció dels danys de les guerres i dels teixits productius, tant els destruïts com els inexistents o obsolets d'avantguerra. El pes dels conflictes recaurà sobre les economies dels nostres països, i sobre els comptes del sector públic, tant el directament afectat com la defensa, com sobre el conjunt europeu.

La simple, urgent i necessària altrament, detenció de les accions bèl·liques, ateses les condicions de cessament de la neteja ètnica, del retorn poc probable dels refugiats i desplaçats, i la correlativa detenció de les operacions de càstig de l'OTAN, no garanteixen, en elles mateixes, la solució dels conflictes. L'obertura de la negociació inclou una nova redistribució de les poblacions, i això, certament, és dur. Com resulta dur d'acceptar que invocant els mateixos principis pot obrir-se un debat que afecta la totalitat del mapa continental, europeu.

La capacitat de supervivència de Milosevic és equivalent

als silencis socis Tudjman o Izetbegovic en virtut de la mediàtica, que és la ciència més pròpia, ara com ara, dels plantejaments de Klausevitz... originari de la zona, per cert. Cap de tots tres, com per altra banda els seus fragmentats epígons, amb freqüència alabats com el feixista Draskovic, no ha aconseguit els seus objectius militars i polítics. I això caldrà recordar-ho un dia sí i l'altre també a la consciència local. Croàcia té la Krajina, despoblada que és manera suau de dir, però no l'Hercegovina bosniana; Bòsnia no és un estat homogeni, probablement islàmic en el desig del líder, i a més suporta una Federació croato-musulmana o bosniana (?), i una Entitat Sèrbia, insòlit tot en un estat que s'entén homologable als ja existents. I no cal dir-ho, Sèrbia a penes manté un desig de la gran pàtria de tots els serbis.

La duració dels conflictes està assegurada, i la necessitat d'una acció internacional, especialment europea, permanent, de llarga duració també. El que suposa un compromís social, de tots els ciutadans i ciutadanes, i polític, de totes les institucions. Així com un esforç econòmic perseverant, tant per mantenir els compromisos com per reintegrar aquests europeus i mediterranis a l'espai polític, cultural i social al qual pertanyen per dret propi.

*Ex-alcalde de València,
ex-administrador de la UE a Mostar, el 1996*

La darrera ocasió perduda

JORDI ARMADANS

La crisi dels Balcans torna a ser de dimensions preocupants. La neteja ètnica del govern serbi a Kosovo ha pres una intensitat alarmant. El drama dels refugiats és aclaparador. És urgent, per tant, d'actuar i evitar més sofriment. Malgrat tot, els patiments de les víctimes d'aquest nou drama humanitari, i la solidaritat amb elles, no ens hauria de fer oblidar que les responsabilitats i les causes són diverses.

La responsabilitat del nacionalisme agressiu, xenòfob i antidemocràtic del govern serbi en totes les crisis d'aquests darrers anys és claríssima i directa. Però el galdós paper de la comunitat internacional (comptant-hi l'inexistent paper de la Unió Europea) és gairebé d'escàndol.

Va ser a Kosovo on es va poder tastar la mà dura i intransigent de Milosevic. Dotze anys després d'aquells primers indicis la comunitat internacional només és capaç d'oferir una resposta militar, que pot acabar essent profundament traumàtica i negativa. En tot aquest temps, hi ha hagut indefinició, manca de fermesa política i diplomàtica, apuntament de la figura de Milosevic i uns acords de pau que, al capdavant, acabaven acceptant la política de fets consumats de les conquestes militars amb neteja ètnica inclosa. Fins i tot als acords de Dayton hom preferí esquivar la qüestió de Kosovo.

La intervenció militar s'ha presentat com a inevitable, però pot acabar essent nefasta. No és una qüestió exclusi-

vament ètica (tan injusta és la mort d'un albano-kosovès agredit com la d'un serbi bombardejat), sinó també pràctica: la violència no resol pas els problemes ni els conflictes. Una resposta militar pot aconseguir un resultat immediat, però no abordarà pas tot el que hi ha al darrere. Tot això sense comptar l'espiral de la violència que, fatalment, genera la guerra a l'hora de resoldre un conflicte. Oimés en una regió tan complexa com els Balcans.

Però, en tot cas, la intervenció militar demostra un fracàs absolut de la comunitat internacional a l'hora de pensar, formular i construir una actuació en cas de conflicte que no es basi en la violència sinó en la prevenció, la pressió diplomàtica, la defensa dels drets humans i la construcció de la pau. Encara avui hi ha milers de persones de la comunitat científica a tot el món que dediquen tots els esforços a fer millors i més efectius (i per tant més nocius) els sistemes d'armament. Els principals països de la comunitat internacional es dediquen intensament a una activitat tan perillosa per a mantenir la pau internacional com el comerç d'armes. Mentrestant, sembla que no hi hagi recursos, ni voluntat, per a construir ni tan sols una mínima estructura que pugui fer una tasca de prevenció de conflictes a tot el món, ni s'han ideat mecanismes polítics que permetin d'actuar en aquest camp. Ens entestem a preparar la guerra i a negar la pau.

Ahora, les mateixes potències que permeten que l'ONU sigui una institució poc àgil, poc democràtica i amb poca capacitat d'actuació, o que impedeixen que el Tribunal Pe-